

Aleg. XCIV.

Sprawozdanie

komisyi specjalnej dla zbadania wniosku posła Hausnera o zmianę statutu krajowego i ordynacyi wyborczej krajowej.

Wysoki Sejmie!

Statuta i ordynacye wyborcze krajów koronnych Austrii z dnia 26go lutego 1861. uwydatniły w Sejmach krajowych zasadę reprezentacyi interesów w sposób wprowadzie różnorodny, lecz wszędzie dobitnie nacechowany.

We wszystkich Sejmach krajowych udzielono obok głosów wrylnych, przedstawiających interesa duchowieństwa i wielkich ciał naukowych, i między reprezentacją własności większej (szlacheckiej, tabularnej, lub najwyższej opodatkowanej) z jednej, a reprezentacją gmin wiejskich z drugiej strony, to jest, między przedstawicielami rolnictwa administrującego i pracującego, miejsce reprezentacyi żywiołu miejskiego, lub zastępującej ściśle interesa handlu i przemysłu przez wybranych z izb handlowych, lub przedstawiającej ogół interesów mieszczkańskich przez wybranych z miast i miasteczek. Przestrzeń zaś zostawiona żywiolowi miejskiemu została jak najnierówniej wymierzoną, a przyczynę tej nierówności nie należy szukać w większej lub mniejszej sile liczebnej i intelektualnej tego żywiołu w pojedynczych krajach koronnych, lecz częstokroć takowa jednostronnie i dowolnie oktrojowana została. Rzut oka na udział posłów miejskich w składzie pojedynczych Sejmów krajowych najwyraźniej okaże słuszność tego twierdzenia. W Salzburgu bowiem, to jest w kraju gospodarstwa lasowego i chowu bydła, reprezentacyi miejskiej przyznano udział najznacniejszy w całej monarchii, bo 46 proc. całego składu sejmowego wynoszący. Następują dalej po sobie reprezentacye miejskie Niższej Austrii = 42 proc., Wyższej Austrii = 40 proc., Styrii i Szlązka = 39 proc., Morawii 37 proc., Czech 36 proc., Istrii i Karantyi = 33 proc., Gorycyi = 32 proc., Krainy — 27 proc., Vorarlbergu i Dalmaeyi — 25 proc., Tyrolu — 24 proc. i Bukowiny 23 proc. wynoszące, nareszcie reprezentacya miejska Galicyi, która stanowi tylko 15 proc. całego składu sejmowego (patrz Tablica I.)

Już to zestawienie uderzające czyni wrażenie zupełnej dowolności w utworzeniu składów sejmowych. Niższa Austria, zawierająca stolicę Państwa z swą ogromną, od wieków zamoczną i wykształconą ludnością, niższe zajmuje miejsce niż Salzburg, w którym rzadkie miasta toną w pośród pasterskiej ludności, tak samo Vorarlberg z licznym zastępem osad przemysłowych ustępuje miejsce czysto rolniczej Krainie, nareszcie ogromna różnica między Bukowiną i Galicyą, na niekorzyść tej ostatniej razii najmniej wprawne oko swą niestósownością.

Upośledzenie miast galicyjskich w jeszcze jaskrawszych barwach nam się okaże, gdy porównamy liczbę wszystkich miast w Austrii z liczbą tych miast, które lub osobno, lub zbiorowo wybierają posłów do Sejmów krajowych. Tu się bowiem pokazuje, że w Niższej i Wyższej Austrii, w Salzburgu, Styrii, Tyrolu, Vorarlbergu, Karyntyi, Krainie, Gorycyi, Istrii, Dalmacyi i Bukowinie, w s z y s t k i e miasta w sejmach są reprezentowane, zaś 26 miast szląskich 24 (= 92 proc.), z 89 miast morawskich 75 (= 84 proc.), z 355 miast czeskich 157 (= 45 proc.), nareszcie z 95 miast galicyjskich tylko 15 (= 16 proc.) w Sejmie krajowym są reprezentowane. (patrz Tablica II.)

Lecz nie dość na tem. Jeżeli wciągniemy liczbę miasteczek (Marktflecken) do obliczenia osad miejskich, otchłań niesprawiedliwości, oddzielająca miasta galicyjskie od miast innych krajów koronnych, staje się przerażającą, albowiem wszystkie 23 osady miejskie w Salzburgu są reprezentowane w Sejmie, zaś 27 istryjskich osad miejskich 23 (= 85 proc.), z 14 goryckich 11 (= 78 proc.), z 32 szląskich 24 (= 75 proc.), z 48 tyrolskich 35 (= 72 proc.), z 116 styryjskich 82 (= 71 proc.), z 38 karynckich 26 (= 68 proc.), z 18 dalmatyńskich 11 (= 61 proc.), z 31 krańskich 18 (= 58 proc.), z 7 vorarlbergskich 4 (= 57 proc.), z 114 wyższo austriackich 61 (= 53 proc.), z 10 bukowińskich 4 (= 40 proc.), z 578 czeskich 157 (= 28 proc.), z 280 morawskich 75 (= 26 proc.), z 262 niższo-austriackich 46 (= 17 proc.), a z 313 galicyjskich osad miejskich tylko 15, to jest 4.18 proc. w Sejmie mają reprezentację. Więc co do wydzielenia miast i miasteczek z okręgów wyborczych wiejskich, Galicya w porównaniu z Salzburgiem 21 razy mniej uwzględniona została. (patrz tab'lica II.)

Tablica
II.

Przystąpmy teraz do trzeciego sposobu obliczenia porównawczego, aby ze wszech stron uwydatnić niesprawiedliwość, wyrządzoną miastom naszym, do porównania liczby posłów miejskich z cyfrą ludności miast.

Tutaj widzimy, że w Salzburgu jeden poseł miejski reprezentuje 2.240 mieszkańców miast, w Vorarlbergu 3.020, w Karyntyi 4.625, w Gorycyi 4.710, w Wyższej Austrii 4.920, w Dalmacyi 5.700, w Styrii 6.160, w Krainie 6.490, w Tyrolu 6.860, w Bukowinie 8.170, w Szlązku 9.670, w Morawii 11.970, w Czechach 13.610, w Istrii 13.900, w Niższej Austrii 26.600, a w Galicyi 31.180 mieszkańców. Ten trzeci sposób obliczenia tedy niezmiennie wskazuje Galicyę na najniższym szczeblu.

W tak karłowatych rozmiarach, reprezentacja miast galicyjskich wyszła z rąk autorów ordynacji wyborczej. Upośledzenie było za nadto widoczne, zasada reprezentacji interesów krajowych została zbyt ciężko nadwężoną. Reklamacye przeciw tak jawnemu pokrzywdzeniu miast musiały nastąpić i nastąpiły natychmiast, przy zagajeniu zbyt krótkiej, bo tylko 9 posiedzeń obejmującej pierwszej sesyi sejmowej 1861 r. Miasto Sniatyn ma niezaprzeczoną zasługę, że petycją wystosowaną do Sejmu dało pierwszy impuls do usiłowań dążących ku zmianie ordynacji wyborczej. Dnia 25. Kwietnia 1861 Sejm polecił Wydziałowi krajowemu wyrobienie projektu zmiany ordynacji wyborczej. Lecz gdy po prawie dwuletniej przerwie Sejm na nowo zwołanym został w r. 1863, Wydział krajowy nie wywiązał się jeszcze z danego polecenia

i w skutek petycyj miast: Bochni i Myślenic, na posiedzeniu 27. Stycznia 1863, Sejm ponownie porучzył Wydziałowi krajowemu wypracowanie reformy wyborczej. Przedwczesne zamknięcie Sejmu, z powodu wstrząśnień politycznych, odroczyło na nowo całą sprawę, lecz podczas długiej, półtrzecia roku trwającej przerwy, poprzedzającej otwarcie Sejmu w końcu roku 1865, skromne miasta i miasteczka galicyjskie natarczywie upominały się o wymiar sprawiedliwości. 65 gmin miejskich podało petycyę o podniesienie liczby posłów z miast i o wydzielenie ich z okręgów wyborczych wiejskich. Ten nawał petycyj skłonił p. Ludwika Skrzyńskiego do ponownego wezwania Wydziału krajowego, któremu tenże zadość uczynił, przedkładając Sejmowi na posiedzeniu 24. Marca 1866 sprawozdanie obszerne, gruntowne i na licznych danych statystycznych oparte. Projekt Wydziału zalecił pomnożenie okręgów wyborczych miejskich o 14 okręgów zbiorowych, złożonych z 91 miast i miasteczek; za tym wnioskiem głosowało 72 posłów, przeciw 52, więc większość $\frac{2}{3}$ głosów nie została osiągnięta i wniosek upadł. Na następującej sesji Sejmowej projekt ten do gruntu przerobiony, przez sprawozdawcę Krzeczunowicza na posiedzeniu 20. Grudnia 1866 został Izbie przedłożony. Już tylko 12 nowych miejsc poselskich utworzyć zalecono, z których 3 na Lwów, 2 na Kraków, po jednemu na Brzeżany, Buczacz, Śniatyn, Złoczów, Bochnię, Gródek i Tyśmienicę przypadają. Ten wniosek został 82 głosami przeciw 41 przyjęty, lecz przy trzecim czytaniu czterdziesty drugi głos przyłączył się do oponentów i obalił większość przepisana $\frac{2}{3}$ głosów.

Historja zaniechała zapisać nazwisko posła, który pokrzywdzenie miast przedłużył na nieprzewidzialne czasy. Jeszcze 4 razy w r. 1869., 1871., 1872. i 1874. pp. Ziemiałkowski, Kabat, Chrzanowski i Ludwik Skrzyński stawiali wnioski, w zasadzie równe poprzednim, lecz takowe bądź utonęły w komisjach, bądź rozbiły się w skutek nieobecności potrzebnego kompletu: $\frac{3}{4}$ posłów. Najdalej idący z tych wniosków zalecał pomnożenie o 20, najskromniejszy o 12 posłów. Nareszcie na obecnej sesji, wniosek posła Hansnera o pomnożenie posłów miejskich najskromniejszy ze wszystkich dotąd podanych, bo domagający się tylko o 9 nowych okręgów wyborczych, osobnych w miastach Bochnia, Brzeżany, Buczacz, Grodek, Jaworów, Śniatyn, Wieliczka, Złoczów i Żółkiew i o jeden okrąg wyborczy zbiorowy, składający się z miast Wadowic, Jasła i Sanoka został na posiedzeniu 13. kwietnia r. b. przekazany komisji specjalnej, która niniejszem wywiązuje się z poruczonego jej sprawozdania.

Wnioskodawca w umotywowaniu swego projektu powołuje się jedynie na zasadę sprawiedliwości i równouprawnienia z innemi krajami koronnemi, która to zasada w ordynacyi wyborczej Sejmu galicyjskiego pogwałconą została. — O ile wprawdzie zalecone pomnożenie tej niesprawiedliwości usunąć nie zdoła, to jednak miastom galicyjskim przynajmniej zwróci taki udział w Sejmie, jakiego stosunkowo miasta bukowińskie używają. Umiarkowanie projektu wnioskodawca głównie na to obliczył, aby wnioskowi tylekroć odrzuconemu ostateczne powodzenie umożliwić, i aby w niczem nienaruszyć cechę jego charakterystyczną, która czyni ten wniosek poniekąd wołaniem ubogiego, niedomagającego się dostatków zamożnym przyznanych, ale upomina się o usunięcie przynajmniej częściowo swej nędzy. — Komisja po należytem zbadaniu tego wniosku przedewszystkiem oświadczyła się jednogłośnie i zasadniczo za pomnożeniem posłów miejskich i zgodziła się następnie na ograniczenie tego pomnożenia do liczby 10 posłów, uznając słuszość motywów skłaniających do tego umiarkowania. Jedynie co do wyboru miast, którym dobrodziejstwo osobnej reprezentacyi przyznanem być ma, komisja niektóre modyfikacye za konieczne uważała.

Wnioskodawca przedłożył komisji zestawienie statystyczne, usprawiedliwiające wybór wyżej wymienionych miast, które dowodzi, że niektóre z tych miast w jednym lub kilku punktach przewyższają miasta w Sejmie reprezentowane, że dalej wszystkie zależne miasta w głównych warunkach zbliżają się do miast używających już prawo wyboru osobnego posła.

Uzasadnienie słuszności wyboru rzeczonych miast, wnioskodawca podzielił na 12 czynników, a mianowicie :

1. Cyfra ludności.
2. Procent ludności chrześcijańskiej i żydowskiej (ze względu na uprzedzenie, w jednej części wysokiej Izby panującej).
3. Reprezentacja w Radzie państwa i wynik wyborów do tejże w r. 1873.
4. Liczba członków i skład rady miejskiej.
5. Majątek miejski.
6. Dochody roczne.
7. Wysokość podatków bezpośrednich.
8. Zakłady naukowe.
9. Zakłady humanitarne.
10. Zakłady pożyteczne, stowarzyszenia, zaprowadzenia miejskie i różne punkta uwzględnienia.
11. Handel.
12. Przemysł.

Z tych 12. działów okazują się następujące wyniki :

I. Cyfra ludności (31. grudnia 1869).

1. Śniatyn	10.700	mieszkańców	(przewyższa	Stryj, Nowy Sącz, Rzeszów i Białę).
2. Brzeżany	9.200	"	(	" Rzeszów i Białę).
3. Gródek	9.000	"	}	przewyższają Białę.
4. Buczacz	8.900	"		
5. Jaworów	8.700	"		
6. Bochnia	7.500	"		
7. Złoczów	6.700	"	}	zbliżają się do ludności Białej w r. 1869 = 6525 m. a przewyższają ludność Białej w r. 1857 = 5234 m. (która to cyfra jedynie znana była w chwili ułożenia ustawy wyborczej w r. 1861).
8. Wieliczka	6.200	"		
9. Żółkiew	6.100	"		
10. Okręg zbiorowy	9.900	"		

Wadowice 3.800, Sanok 3.500, Jasło 2.600 m.

II. Procent ludności chrześcijańskiej i żydowskiej :

1. Wieliczka	95	prc. chrześcian	5	prc. żydów	
2. Bochnia	87	"	13	"	
3. Okręg zbiorowy	76	"	24	"	(Wadowice 6 prc., Jasło 10 prc., Sanok 55 prc.)
4. Grodek	74	"	26	"	
5. Jaworów	73	"	27	"	
6. Śniatyn	60	"	40	"	
7. Brzeżany	56	"	44	"	
8. Złoczów	51	"	49	"	
9. Buczacz	48	"	52	"	
10. Żółkiew	46	"	54	"	

Więc tylko dwa z załocanych miast mają cokolwiek przeważną ludność żydowską, gdy przeciwnie między 15 miastami w Sejmie reprezentowanymi 6 (Brody, Tarnopol, Stanisławów, Rzeszów, Kołomyja i Tarnów) okazują nadwyżkę ludności żydowskiej, dalej tylko 3 z zaleconych miast mają między 40 a 50 prc. ludności żydowskiej, gdy z miast w Sejmie już zasiadających 5

(Sącz, Drohobycz, Stryj, Jarosław i Przemyśl) taki skład ludności wykazują. Te daty statystyczne najdokładniej zbijają obawę, że pomnożenie posłów miejskich jedynie na korzyść żydów wypadnie.

III. Reprezentacya w Radzie państwa.

Takową mają miasta: Śniatyn, Brzeżany, Bochnia, Złoczów, Gródek, Buczacz i Wieliczka. Więc z zaleconych miast tylko Jaworów, Żółkiew i okręg zbiorowy nie są w Radzie państwa reprezentowane. Natomiast Tyśmienica wnioskiem nie objęta, i prócz cyfry ludności (7,100 m.) na uwzględnienie nie zasługująca tam zasiada.

Wybory w r. 1873 do Rady państwa wypadły w Brzeżanach, Bochni, Wieliczce i Gródku na korzyść kandydatów chrześcijańskich, w Śniatynie i Złoczowie także ci kandydaci otrzymali większość, lecz przewaga złączonych miast Kołomyi i Brodów rozstrzygnęła przeciwnie.

Buczacz wybrał kandydata starozakonnego.

IV. Liczba członków i skład rady miejskiej.

Bochnia, Brzeżany, Śniatyn i Gródek mają 36 radnych; Złoczów, Jaworów, Buczacz i Żółkiew 30; Wieliczka 24; okręg zbiorowy ma 54 radnych.

Radni żydowscy są wszędzie w mniejszości, w Wieliczce nie ma żadnego, w Bochni 2, w Jaworowie 7, w Śniatynie 8, w Złoczowie i Żółkwi 12, w Gródku 13, w Buczacz 14.

V. Majątek miejski.

1. Śniatyn	551000 zł.	(przewyższa Brody, Kołomyję, Przemyśl, Jarosław, Sącz, Stryj i Białę.)
2. Złoczów	521000 „	„ Brody, Kołomyję, Przemyśl, Jarosław, Sącz, Stryj i Białę.
3. Gródek	451000 „	„ Jarosław, Sącz, Stryj i Białę.
4. Żółkiew	254000 „	„ Białę.
5. Jaworów	213000 „	
6. Brzeżany	147000 „	
7. Bochnia	67000 „	
8. Wieliczka	62000 „	
9. Buczacz	?	(bardzo mały, lecz dokładna cyfra nieznaną.)
10. Okrąg zbiorowy	660000 zł.	(Wadowice 269000, Sanok 215000, Jasło 176000.)

VI. Dochód roczny miejski.

1. Brzeżany	49000 zł.	przewyższa Sącz i Białę.
2. Złoczów	45000 „	„ „
3. Śniatyn	43000 „	„ „
4. Bochnia	39500 „	„ „
5. Gródek	33500 „	„ Białę
6. Jaworów	32000 „	„ „
7. Wieliczka	30000 „	
8. Żółkiew	15000 „	
9. Buczacz	8000 „	
10. Okrąg zbiorowy	77000 „	

VII. Podatek bezpośredni:

1. Gródek 11.500 złr. (przewyższa Stryj 9700).
2. Złoczów 10.400 złr. (przewyższa Stryj).
3. Brzeżany 10.200 złr. (przewyższa Stryj).
4. Bochnia 9800 złr. (przewyższa Stryj).
5. Jaworów 9700 złr.
6. Śniatyn 8500 złr.
7. Buczacz 7000 złr.
8. Żółkiew 6100 złr.
9. Wieliczka 5100 złr.
10. Okrąg zbiorowy 17.600 złr.

VIII. Zakłady naukowe:

1. Brzeżany (wyższe gimnazjum: 381 uczniów 40.000 złr. z fund. miejskich na założenie. Szkoła etatowa 4-klasowa 450 uczn. Szkoła 4-klasowa żeńska 300 ucz., 2 filialne szkoły 150 ucz. 3 przyw. zakłady żeńskie 50 ucz. Razem 950 uczniów szkół niższych).
2. Bochnia (niższe gimnazjum 168 ucz., szkoła wydziałowa 8-klasowa, szkoła etat. 4-klasowa, szkoła żeńska 5-klasowa, zakład przyw. żeń., razem 880 uczniów szkół niższych).
3. Złoczów (niższe gimnazjum 81 uczn., szkoła etat. 4-klas. 240 ucz., szkoła żeńska 4-klasowa 200 uczn., szkoła filialna 80 uczn., razem 520 uczn. szkół niższych 9000 złr. rocznie na cele naukowe z fundusz. miejskich dane).
4. Buczacz (gimnazjum 180 ucz., szkoła etat. 4-klas., szkoła żeńska 3-klasowa).
5. Śniatyn (szkoła wydziałowa 8-klasowa 350 uczn., biblioteka, gabinet fizyczny, szkoła żeńska 4-klasowa 250 uczn.)
6. Gródek (szkoła wydziałowa 8-klas., szkoła żeńska 4-klas.)
7. Jaworów (szkoła wydziałowa 8-klas., szkoła żeńska 3-klas., szkoła filialna).
8. Wieliczka (szkoła wydziałowa 8-klas., szkoła żeńska 4-klasowa, 3cia szkoła 3-klas.)
9. Żółkiew (szkoła etat. 4-klas., szkoła żeńska 4-klas.)
10. Okręg zbiorowy (2 gimnazya w Jaśle (wyższe) i Wadowicach (realne 280 uczn., 3 szkoły etat. 4-klas. w Wadowicach, Sanoku i Jaśle 254 ucz., 3 szkoły żeńskie 4-klasowe w Wadowicach, Sanoku i Jaśle).

W Bochni i w Brzeżanach większa część dzieci obowiązanych do nauki uczęszcza rzeczywiście do szkół, niżeli we Lwowie i w Krakowie, w Bochni bowiem 71 proc., w Brzeżanach 63 proc. dzieci obowiązanych uczęszcza do szkół, gdy we Lwowie tylko 52 proc., w Krakowie tylko 50 proc. rzeczywiście szkoły frekwentuje.

IX. Zakłady humanitarne:

1. Bochnia. (Szpital 60 łóżek najlepszy prowincjonalny w Galicyi. Ochronki na 100 dzieci, 2 fundusze ubogich, razem 62.000 złr. wynoszące).
2. Brzeżany. (Szpital 60 łóżek, fundusz ubogich (15.000 złr.) 20 ubogich wspartych). Bursa (30 uczn.) fundacya stypendyjna).
3. Żółkiew. (Szpital, filia domu obłąkanych (75 łóżek), fundusz ubogich (5300 złr. 9 ubogich).

4. Złoczów. (Szpital 160 łózek) szpitalik izraelicki (5 łózek). Zakład ubogich (11000 zł., 12 ubogich.)
5. Sniatyn. (Szpital 24 łózek. Zakład kalek (18000 zł. 15 ubog.) fundusz stypendyjny (13000 zł.)
6. Wieliczka. (2 ochronki na 150 dzieci.) Zakład ubogich na 15 osób. (5000 zł.)
7. Jaworów. (Dom sierot 10 dzieci 8000 zł.), fundusz ubogich (3000 zł.)
8. Buczacz. (Zakład ubogich 12 osób 20600 zł.)
9. Gródek. (Fundusz ubogich 5300 zł.)
10. Okręg zbiorowy. (3 szpitale: w Wadowicach, Jasle i Sanoku) razem 179 łózek) 3 fundusze ubogich (razem 17100 zł.)

X. Zakłady pożyteczne, stowarzyszenia, zaprowadzenia municypalne i różne powody uwzględnienia.

1. Brzeżany. (Miejska kasa zaliczkowa, kapitał 20000 zł. Straż ogn. ochotn. 55 człon. Fundusz wsparcia dla rzemieślników 2700 zł. Filja banku włośc, filja tow. pomocy naukowej. Towarz. pedagog., kasyno, czytelnia miejska, księgarnia. Oświetlenie 125 latarni. Bruk i chodniki 3500°. Adwokatów 3. Lekarzy 4. Chirurków 4.)
2. Złoczów. (Sąd kolejalny, kasa zaliczkowa. Fund. pożycz. dla rzemieślników 4000 zł. Towarzystwo wzajemnej pomocy 296 człon. Straż ochot. ogniowa 122 członków, Kasyno. Oświetlenie 101 latarni. Bruk 2790°. Adwokatów 6. Lekarzy 3. Chirurków 4.)
3. Sniatyn. (Towarzystwo rzemieślników 300 człon. Kasa zaliczkowa. Fundusz wsparcia przemysł. (2100 zł.) Czytelnia miejska. Kasyno. Oświetlenie 50 latarni. Lekarz 1. Chirurg 3.)
4. Bochnia. (Kasa oszczędności od r. 1872. Kasa zaliczkowa. Fund. pożycz. Straż ochotn. ogn. Księgarnia. Drukarnia. Kasyno. Adwokatów 2. Lekarzów 4. Oświetl. 80 latarni. Bruk 8000°.)
5. Jaworów. (Fund. pożycz. rzem. 4000 zł. Straż ochot. ogn. 100 człon. Czytelnia miejska. Kasyno. Oświetl. 35 lat. Bruk 1600°. Filja banku włośc. Kasa zaliczkowa. Tow. pedagog. Lek. 2. Chir. 2.)
6. Wieliczka. (Kasa zalicz. 7000 zł. Fund. pożycz. 2600 zł. Księg. Druk. Straż ochotn. ogn. Lekarzy 5.)
7. Żółkiew (2 fund. pożycz. dla rzem. (4000 zł.) Kasa zalicz. Straż. ochot. ogn. Oświetl. 80 lat. Bruk 2700°. Adwok. 2. Lek. 3. Chir. 4.)
8. Gródek. (Fundusz pożyczkowy 10400 zł. Lek. 1. Chir. 3.)
9. Buczacz. (Lek. 2. Chirurg. 5.)
10. Okręg zbiorowy. (2 kasy oszczędności) w Wadowicach, Jasle (3 kasy zaliczkowe 90000 zł.) Księg. Druk. Lek. 8. Chir. 4. Adwok. 5.)

XI. Handel.

1. Złoczów (10. stacya kolejowa co do ruchu towarowego, 60 sklepów).
2. Brzeżany (20 kupców bez sklepów, 80 sklepów).
3. Gródek (11. stacya kolej. w ruchu towarowym).
4. Bochnia (12. stacya kolej. w ruchu towarowym).
5. Sniatyn (13. stacya kolej. w ruchu tow., 46 sklepów).
6. Żółkiew (56 sklepów).

7. Buczacz.
8. Wieliczka (15. stacya kolej. w ruchu towarowym).
9. Jaworów.
10. Okręg zbiorowy.

XII. Przemysł.

1. Śniatyn 935 przemysłowców,	2. Brzeżany 712 przemysłowców,	3. Złoczów 630 przem.
4. Buczacz 570	5. Żółkiew 493	6. Jaworów 474
7. Bochnia 406	8. Gródek 392	9. Wieliczka 242
10. Okręg zbiorowy 596 przemysłowców (Sanok 231, Wadowice 188, Jasło 177).

Śniatyn przewyższa co do liczby przemysłowców: Jarosław, Kłomyja, Sambor, Stryj i Sącz, stosunkowo do ludności ma ich więcej, jak Lwów i Kraków, Brzeżany i Złoczów przewyższają Stryj i Sącz.

Opierając się na wyższem lub niższem umieszczeniu zaleconych miast w każdym z tych 12 działów, wnioskodawca utworzył system kwalifikacyjny, według którego wyrażając najwyższe umieszczenie w każdym dziale najwyższą cyfrę (9), a najniższe najmniejszą cyfrę (1), doszedł do liczebnego wyrazu wyższej lub niższej kwalifikacyi każdego z miast, wynikającego z kombinacyi wszystkich 12 działów, jak to wykazuje tablica IV.

**Tablica
IV.**

Podług wyników zawartych w tejże tablicy miasto Brzeżany posiada największą liczbę punktów kwalifikacyjnych (81), czyli okazuje się najgodniejszym zalecenia, potem następują miasta Śniatyn, Złoczów i Bochnia (72 do 73 punktów kwalifikacyjnych), następnie Gródek (58), Jaworów (44), Wieliczka (36), Żółkiew (36) i Buczacz (35). Okrąg zbiorowy przedstawia jeszcze wyższą kwalifikację niż Brzeżany, bo liczy 87 punktów kwalifikacyjnych.

Komisya uznaje słusność tak wszechstronnego systemu usprawiedliwienia, jednak przedewszystkiem, pomimo wykazanej znakomitej kwalifikacyi zbiorowej, nsunęła okrąg wyborczy, złożony z miast Wadowic, Sanoka i Jasła, gdy w ogóle wybory odbywające się w kilku miastach na jednego posła przedstawiają znaczne niedogodności i prowadzą zwykle do wyniku słusznego, gdy kandydat jednemu lub dwom miastom, których stosunki lokalne nie zna i w których jest nieznanym, z góry musi być narzuconym. Ta strona ujemna staje się w danym razie tem dotkliwszą, gdy ogromne oddalenie Sanoka od Wadowic czyni wszelkie porozumienie iluzorycznym. Dalej komisya nie mogła się zgodzić na zalecenie miasta Buczacza, albowiem już wnioskodawca wykazuje dla tego miasta najmniejszą liczbę punktów kwalifikacyjnych, w których jeden (Gimnazjum Bazyljanów) traci wszelką doniosłość ze względu, że miasto ani do założenia ani do utrzymania tego zakładu naukowego w niczem się nie przyczynia. Okoliczność, że reprezentacya miasta Buczacza na prośbę wnioskodawcy o dostarczenie dat informacyjnych żadnej odpowiedzi nie udzieliła, gdy wszystkie inne reprezentacye miejskie współubiegały się w dostarczaniu dat, świadcząca o wielkiej obojętności, wpłynęła silnie na to postanowienie komisyi, gdy podobny objaw niedojrzałości politycznej przemawia wymownie przeciw udzieleniu temu miastu prawa wyboru osobnego posła.

Zamiast tych dwóch usuniętych okręgów wyborczych, komisya poleca pomnożenie posłów miasta Lwowa z 4 do 5 i posłów miasta Krakowa z 3 do 4, i to z powodu, że Lwów ponoszący podatki bezpośrednio do wysokości 404.000 zlr., a więc $\frac{1}{5}$ części wszystkich podatków bezpośrednich całego kraju, ma tylko 4 posłów w Sejmie, to jest $\frac{1}{37}$ części, zaś Kraków płaćący 210.000 zlr. podatków bezpośrednich, to jest $\frac{1}{9}$ część, ma tylko 3 posłów w Sejmie, to jest

$\frac{1}{2}$ część całego składu, z powodu więc, że siła podatkowa, będąca jedną z podstaw głównych wymiaru reprezentacji w ordynacjach wyborczych r. 1861., tutaj nienależycie uwzględniona została, dalej z powodu, iż należy szczególnie uwzględnić wyższy rozwój umysłowy skupiony w rzeczonych 2 miastach.

Z tych to powodów komisya wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić: załączone dwie ustawy.

·/.

Tem petycyje: miasta Jaworowa podana 7. kwietnia pod l. 37, miasta Sniatyna podana 9. kwietnia pod l. 57, miasta Brzeżan podana 10. kwietnia pod l. 65, miasta Złoczowa podana 10. kwietnia pod l. 61, miasta Jasła podana 4. maja pod l. 252, miasta Przemyśla podana 4. maja pod l. 251, Rady powiatowej Mościskiej podana 12. maja pod l. 357 i miasta Zaleszczyki podana 12. maja pod l. 360, zostają załatwione.

Z komisji dla zmiany statutu i ordynacji wyborczej.

Lwów dnia 18. maja 1875.

Przewodniczący:
Franciszek Smolka.

Sprawozdawca:
Otton Hausner.

W tym celu należy przede wszystkim wypracować jednolity system polityki gospodarczej, który pozwoli na osiągnięcie celów, do których dążymy. W tym celu należy przede wszystkim wypracować jednolity system polityki gospodarczej, który pozwoli na osiągnięcie celów, do których dążymy.

1.

W tym celu należy przede wszystkim wypracować jednolity system polityki gospodarczej, który pozwoli na osiągnięcie celów, do których dążymy. W tym celu należy przede wszystkim wypracować jednolity system polityki gospodarczej, który pozwoli na osiągnięcie celów, do których dążymy.

W tym celu należy przede wszystkim wypracować jednolity system polityki gospodarczej, który pozwoli na osiągnięcie celów, do których dążymy.

W tym celu należy przede wszystkim wypracować jednolity system polityki gospodarczej, który pozwoli na osiągnięcie celów, do których dążymy.

W tym celu należy przede wszystkim wypracować jednolity system polityki gospodarczej, który pozwoli na osiągnięcie celów, do których dążymy.

W tym celu należy przede wszystkim wypracować jednolity system polityki gospodarczej, który pozwoli na osiągnięcie celów, do których dążymy.

W tym celu należy przede wszystkim wypracować jednolity system polityki gospodarczej, który pozwoli na osiągnięcie celów, do których dążymy. W tym celu należy przede wszystkim wypracować jednolity system polityki gospodarczej, który pozwoli na osiągnięcie celów, do których dążymy.

Tablica I.

Kraje koronne	Liczba posłów	Liczba posłów miejskich	%
1. Niższa Austria	66	28	42,1
2. Wyższa Austria	50	20	40
3. Salzburg	26	12	46,1
4. Styrya	63	25	39,6
5. Tyrol	68	16	23,5
6. Vorarlberg	20	5	25
7. Karyntya	37	12	32,9
8. Kraina	37	10	27
9. Gorycja	22	7	31,9
10. Tryest	Cała reprezentacja jest miejska. (Rada miejska jest zarazem Sejmem).		
11. Istrya	30	10	33,3
12. Dalmacya	43	11	25,2
13. Czechy	241	87	30,1
14. Morawia	100	37	37
15. Szląsk	31	12	39
16. Galicya	151	23	15,3
17. Bukowina	30	7	23,3
Austria przedlitawska	1015	322	32

Tablica II.

Kraje koronne	Miasta	Miasteczka	Razem	Z tych w Sejmach reprezent.	%
1. Niższa Austria	35	227	262	46	17
2. Wyższa Austria	15	99	114	61	53
3. Salzburg	3	20	23	23	100
4. Styrya	20	96	116	82	71
5. Tyrol	19	29	48	35	72
6. Vorarlberg	3	4	7	4	57
7. Karyntya	11	27	38	26	68
8. Kraina	14	17	31	18	58
9. Gorycja	5	9	14	11	78
10. Istrya	21	6	27	23	85
11. Dalmacya	4	14	18	11	61
12. Czechy	355	223	578	157	28
13. Morawia	89	191	280	75	26
14. Szląsk	26	6	32	24	75
15. Galicya	95	217	313	15	48
16. Bukowina	4	16	10	4	40
Austria przedlitawska	719	1192	1911	615	32

Tabela III.

Kraje koronne	Ludność miast	Posłowie z miast	Przypada 1 poseł na mieszkańców
1. Niższa Austria	744.000	28	1: 26.600
2. Wyższa Austria	98 400	20	1: 4.920
3. Salzburg	26.900	12	1: 2.240
4. Styrya	154.100	25	1: 6.160
5. Tyrol	109.800	16	1: 6.860
6. Vorarlberg	15.100	5	1: 3.020
7. Karyntya	55.500	12	1: 4.625
8. Kraina	64.900	10	1: 6.490
9. Gorycja	33.000	7	1: 4.710
10. Istria	139.000	10	1: 13.900
11. Dalmacya	62 700	11	1: 5.700
12. Czechy	1,184.000	87	1: 13.610
13. Morawia	443.000	37	1: 11.970
14. Szląsk	115.600	12	1: 9.670
15. Galicya	717.000	23	1: 31.180
16. Bukowina	87.200	7	1: 8.170
Austria przedlitawska	4,020.200	322	1: 12.490

Tablica IV.

	Ludność	Skład in- dności	Repr. w Rad. pań.	Majątek	Dochód	Podatki bezposr.	Zakłady naukowe	Zakłady kumanit.	Różne	Przemysł	Handel	Rada miejska	Suma
1. Brzeżany	8	4	2	4	9	7	9	8	7	8	8	7	81
2. Złoczów	3	3	2	8	8	8	7	6	8	7	9	4	73
3. Rochnia	4	8	2	2	6	6	8	9	9	3	6	9	72
4. Śniatyn	9	5	2	9	7	4	5	5	6	9	5	8	73
5. Gródek	7	7	2	7	5	9	3	1	2	2	7	6	58
6. Jaworów	5	6	0	5	4	5	2	3	4	4	1	5	44
7. Wieliczka	2	9	2	3	3	1	4	4	3	1	3	1	36
8. Żółkiew	1	1	0	6	2	2	1	7	5	5	2	3	36
9. Buczacz	6	2	1	1	1	3	6	2	1	6	4	2	35
Okreg zbiorowy Wa- dowice, Jasło, Sanok, Tysmienica)	8 ¹ / ₂ 3 ¹ / ₂	7 ¹ / ₂ 1 ¹ / ₂	0 1	9 ¹ / ₂ 1 ¹ / ₂	9 ¹ / ₂ 1 ¹ / ₂	9 ¹ / ₂ 1 ¹ / ₂	9 ¹ / ₄ 1 ¹ / ₂	9 ¹ / ₂ 1 ¹ / ₂	6 ¹ / ₂ 1 ¹ / ₂	5 ¹ / ₂ 4 ¹ / ₂	2 ¹ / ₂ 2 ¹ / ₂	9 ¹ / ₂ 6	87 20

1. Ustawa.

z dnia . . . . . dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi i Wielkiego Księstwa Krakowskiego, zmieniająca §. 3. Statutu krajowego z dnia 26. lutego 1861 r.

Zgodnie z uchwałą Sejmu naszego Królestwa Galicyi i Lodomeryi i Wielkiego Księstwa Krakowskiego, stanowimy co następuje:

Artykuł I.

Znoszą się postanowienia §. 3. Statutu krajowego z dnia 26. Lutego 1861 r. i ustawy z dnia 20. Września 1886 r., zawierającej dodatek do §. 3. Statutu krajowego, a §. 3. Statutu krajowego ma brzmieć jak następuje:

Sejm krajowy składa się z 161 członków, mianowicie:

- a) z 3 arcybiskupów lwowskich, biskupa krakowskiego, 2 biskupów przemyskich, biskupa tarnowskiego i biskupa stanisławowskiego, a względnie do jego instalacyi z gr. kat. sufragana lwowskiego; w razie wakującej stolicy arcybiskupiej administrator dyceezyi jest członkiem Sejmu krajowego;
- b) z rektorów uniwersytetów lwowskiego i krakowskiego;
- c) ze stu pięćdziesięciu i jednego posłów wybranych, jako to:
  1. z czterdziestu czterech posłów z klasy większych posiadaczy gruntowych,
  2. z trzydziestu trzech posłów miast w ustawie wyborczej wymienionych i Izb handlowych i przemysłowych,
  3. z siedmdziesięciu czterech posłów reszty gmin Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Artykuł II.

Ustawa niniejsza wchodzi w wykonanie przy pierwszych po jej ogłoszeniu powszechnych wyborach posłów do Sejmu.

Artykuł III.

Wykonanie tej ustawy polecam Mojemu Ministrowi spraw wewnętrznych.

2. Ustawa.

z dnia . . . . . dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi i Wielkiego Księstwa Krakowskiego, zmieniająca §§. 2. i 3. krajowej Ordynacyi wyborczej z dnia 26. Lutego 1861 r.

Zgodnie z uchwałą Sejmu Naszego Królestwa Galicyi i Lodomeryi i Wielkiego Księstwa Krakowskiego, stanowimy co następuje:

Artykuł I.

§. 1.

Znoszą się postanowienia §§. 2. i 3. krajowej Ordynacyi wyborczej z 26. Lutego 1861 r. w ich teraźniejszej osnowie i takowe mają brzmieć jak następuje!

§. 2.

Dla wyboru posłów z miast tworzą miasta: 1. Lwów, 2. Kraków, 3. Przemyśl, 4. Stanisławów, 5. Tarnopol, 6. Brody, 7. Jarosław, 8. Drohobycz, 9. Biała, 10. Nowy Sącz, 11. Tarnów, 12. Rzeszów, 13. Sambor, 14. Stryj, 15. Kołomyja, 16. Bochnia, 17. Brzeżany, 18. Gródek, 19. Jaworów, 20. Śniatyn, 21. Wieliczka, 22. Złoczów, 23. Żółkiew, każde jeden okrąg wyborczy. Wszystkie te miasta są zarazem miejscami wyborów.

§. 3.

Lwów wybiera pięciu, Kraków czterech posłów, każde z miast w §. 2. pod Nr. 3. do 23 wymienionych jednego posła.

Wszyscy do wyboru uprawnieni w każdym mieście tworzą jedno ciało wyborcze.

Artykuł II.

Ustawa niniejsza wchodzi w wykonanie przy pierwszych po jej ogłoszeniu powszechnych wyborach do Sejmu.

Artykuł III.

Wykonanie tej ustawy polecam Mojemu Ministrowi spraw wewnętrznych.